

ДЕЯКІ ЧИННИКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ

У статті висвітлено особливості деяких об'єктивних та суб'єктивних чинників формування та еволюції політичних режимів. Проаналізовано вплив ідеологічних факторів на ефективність здійснення політики. Розглянуто вплив політичного режиму на зміст та ефективність політики.

Будь-яке суспільство засноване на певному порядку, що включає ієрархію власних членів і переслідує конкретні цілі. Цілепокладання і активний початок в суспільство привносить влада, яка виникає відразу з ним. Свою дію на суспільство влада здійснює через політичний режим, тобто конкретні форми і способи реалізації влади, певну структуру владних інститутів, можливості яких обумовлені принципами організації гілок влади, які виникають, як правило, на основі ідеологічного впливу. Це вплив проявляється, перш за все, через призму державного управління в структурі політичного режиму за допомогою методів [1]. Питання про методи державного управління, як засоби досягнення правителями своїх політичних цілей, завжди цікавив учених філософів. Телеологічні максими типу «мета виправдовує засоби» обґрунтовувалися і «батьком інквізиції» І. Лойолою, і Н. Макіавеллі. В історії політики для того, щоб забезпечити процес владарювання над народом та управління державою, застосовувалися самі різні інструменти: від релігійних проповідей до масового геноциду.

Метою статті є аналіз деяких факторів та чинників, які впливають на стабільність політичного режиму та ефективність державного управління за відповідного режиму.

Формування й еволюція політичного режиму в конкретній країні відбувається під впливом об'єктивних і суб'єктивних факторів [2].

До об'єктивних чинників належать:

1. Історичні: досвід, звичаї, традиції.
2. Економічні: форми власності, рівень соціально-економічного розвитку країни.
3. Політико-правові: взаємини влади і громадян, закони, норми, механізми регулювання політичних конфліктів.
4. Культурні: рівень загальної культури населення, культура взаємин людей, вплив релігійних традицій.
5. Національно-расові: однорідність і неоднорідність держави, взаємини націй.

6. Природно-географічні: територія, комунікації.

7. Соціально-психологічні: менталітет, домінуючі типи характерів, відповідність масової свідомості базовим особливостям організації суспільства.

Суб'єктивними чинниками є:

1. Політичні погляди керівництва країни.

2. Відносини між лідерами країни і опозицією, між партіями, між лідерами партій.

3. Розстановка соціальних сил.

4. Протиріччя серед можновладців.

5. Особисті якості політичних лідерів (характер, темперамент).

Суб'єктивні чинники не мають такого визначального значення, як об'єктивні, діють відносно короткий період часу, але також впливають на еволюцію політичного режиму. Таким чином, на тип політичного режиму впливає політична динаміка, властива процесу функціонування держави на конкретному історичному етапі і відображає складну взаємодію об'єктивних і суб'єктивних факторів [3].

Якщо спробувати коротко визначити поняття методів державного управління, то вони являють собою:

– по-перше, засоби здійснення державних цілей і управлінських рішень;

– по-друге, способи підтримки стабільності політичної системи та відтворення інституційного порядку в суспільстві;

– по-третє, інструменти мобілізації ресурсів та керівництва людьми. Історичний досвід політичного розвитку говорить про те, що існує два базових типи методів державного управління: переконання, що спирається в основному на маніпулювання механізмами свідомості й установками поведінки громадян, і примус, який в цілому ґрунтується на використанні сили [4]. Ці два типи утворюють двополосну шкалу «примус – переконання». Крім того, на базі цих двох архетипів можлива маса комбінацій різних прийомів і методів у державному управлінні залежно від політичного режиму тієї чи іншої країни. При цьому в якості опори використовується, як правило, ідеологічна константа, яка обумовлена вибором номенклатури, тієї чи іншої ідеологічної спрямованості. У цьому контексті ідейно-політичне маніпулювання, яке діє в м'яких формах на механізми свідомості і установки поведінки громадян, тобто, перш за все, на «голову» людей, на відміну від грубої сили, що діє на їх «тіло», є сполучною ланкою між шаблонними партійними постулатами і реальною ідеологічною обробкою населення, як правило, за допомогою пропаганди. На ранніх етапах державного розвитку роль інструменту ідейно-політичного та морального впливу

на маси виконувала релігійна проповідь. Сьогодні ж на перший план висуваються засоби ідейно-політичного та соціально-психологічного маніпулювання з боку «мас-медіа». Засоби телекомунікацій та масової інформації (ЗМІ) в кінці ХХ – початку ХХІ століття стали пріоритетним і ефективним інструментом маніпулювання народними масами, граючи особливо помітну роль в структурі демократичних режимів Заходу. Тому політичні режими, і уособлюють собою певну державну політику, виробляють і здійснюють той чи інший політичний курс, цілеспрямовано проводять конкретну лінію поведінки країни у внутрішньо і зовнішньополітичній сферах, ґрунтуючись на ідеологічно вигідному напрямленні. Як показує історичний досвід більш розвинених індустріальних країн, з точки зору самозбереження більш вигідною і кращою для правлячих режимів і ідеологічного напрямлення є політика центрizmu. Незалежно від її ідеологічного переважання, саме така політика сприяє мінімізації конфліктів у складно організованих суспільствах, допомагає більш конструктивно застосовувати політичний потенціал всього суспільства, підтримує взаємно ввічливі відносини між елітарними і не елітарними верствами. У той же час велика частина режимів в якості одного з найбільш поширених засобів зміцнення власних позицій вибирає популізм. Так іменується той тип політики, який ґрунтується на незмінному висуненні владою необґрунтованих обіцянок громадянам, на використанні демагогічних гасел заради зростання популярності фаворитів. Однак незалежно від того, режим якого типу складається в тій чи іншій конкретній країні, або який політичний курс пропонується країні, вся діяльність влади, в кінцевому рахунку, підпорядковується цілям збереження стабільності контрольованих ними політичних порядків в країні.

Особливістю багатьох країн є виникнення режиму, для якого ідейні інтереси держави та ідейні інтереси суспільства не збігаються. Це означає, що суспільна влада на цьому етапі не має ефективної політичної структури. Такий режим політологи називають гібридним або перехідним. Володіючи ознаками демократії, він ще не є демократичним. За формальним фасадом проведення псевдodemократичної політики, на рівні держави, режим вважає себе в основному вільним від справді демократичної звітності та контролю з боку суспільства. У результаті складається ситуація, коли в державних структурах виражаються не інтереси партій, а соціально – економічних груп, які мають безпосередній доступ до політичної влади, причому діючи як правило, не на ідеологічній основі, а на основі лобіювання своїх власних інтересів. Напруга між державою і політичним режимом є також напругою між формальними і неформальними політичними відносинами, між за-

коном і політикою, між інституціоналізованою і персоніфікованою політичною владою.

Якщо ж проаналізувати чи є ідеологія невід'ємною частиною суспільної структури і обов'язковим елементом функціонування держави, то можна зробити висновок, що безперечно. Світовий досвід показує, що від ідеологічної роботи не відмовлялася жодна держава, бо для здійснення перетворень в країні завжди потрібні люди, прихильники висунутої концепції, ідеалу, думки.

Ідеологія як структурний елемент політики в широкому розумінні сьогодні просто необхідний.

По-перше, вона дає уявлення населенню про напрямок руху суспільства і держави, про сенс держави, так як передбачає формування загальних принципів існування держави, її політики, що розділяються більшістю даного суспільства. Ідеологія є рушійною силою суспільного розвитку, виступає як інструмент політичної мобілізації суспільства. У цьому її ключовий прикладний аспект.

По-друге, державна ідеологія пов'язана з легальністю влади. Ідеї, що знаходять підтримку у населення підвищують її легітимність, підсилюють державну владу і, відповідно, збільшують ефективність суспільних і державних перетворень. Тому держава не була б державою, якби не володіла тією чи іншою пропагандистською машиною, тим чи іншим знаряддям впливу на маси і масову свідомість для зміцнення обраної ним ідеології.

По-третє, ідеологія потрібна не тільки державі, але і населенню. Ідеологія не просто сукупність певних ідей. Це система поглядів на світ, суспільство і людину, держави і людини, система, що визначає ту чи іншу ціннісну орієнтацію і лінію поведінки. Її відсутність веде до втрати координат, що дозволяють людині орієнтуватися в суспільстві, і, як наслідок, соціальна реальність для деяких виявляється позбавленою сенсу, а майбутнє виглядає невизначеним [5].

Чи потрібна сучасній Україні державна ідеологія? Дискусія про це ведеться протягом кількох останніх років. У ній беруть активну участь політики, вчені, журналісти, державні діячі. Думки учасників цієї дискусії розділилися. Одні вважають, що в суспільстві, заснованому на принципах політичного та ідейного плюралізму, ніякої ідеології, що претендує на роль державної, не повинно бути. Навпаки, прихильники створення державної ідеології вбачають у ній важливий інструмент консолідації українського суспільства.

Ідеологія повинна відповідати, принаймні, кільком наступним вимогам: бути розроблена на дуже тривалий термін і діяти протягом усього цього строку; відповідати інтересам більшої частини

суспільства; враховувати зовнішнє оточення – те, в якому існує суспільство геополітично.

Тільки цілком продумана ідеологія здатна надійно захистити суспільство, дати можливість перейти в конкурентній битві цивілізацій від оборони до спокійного будівництва нового суспільства без метушіння, помилок і втрат. Ідеологія виступає не подразником, а саме тим горезвісним фактором політичної стійкості, який допомагає скоординувати суспільство, згуртувати його, мобілізувати його і найголовніше – це дати людям чіткі орієнтири до чого прагнути, дати надію, а це в свою чергу не може не відбитися на ефективності політики як такої [6].

Бібліографічний список

1. Соловьев А. И. Политология: Политическая теория, политические технологии / А. И. Соловьев. – М., 2001.
2. Андреев С. С. Политические режимы и политическая демократия / С. С. Алексеев // Социально – политический журнал. – 1992. – № 1-2.
3. Андерсон Р.Л. Тоталитаризм: концепт или идеология: политические исследования / Р. Л. Андерсон. – 1993. – № 3.
4. Сумбатян Ю.Г. Политические режимы в современном мире: сравнительный анализ / Ю. Г. Сумбатян. – М., 1999.
5. Рыбаков А. А. Элитология в России / А. А. Рыбаков // Власть. – 2000. – №5.
6. Зиновьев А. А. На пути к сверхобществу. Идеосфера общества / А. А. Зиновьев. – М. : ЗАО Изд-во Центрполиграф, 2000.

В статье освещены особенности некоторых объективных и субъективных факторов формирования и эволюции политических режимов. Проанализировано влияние идеологических факторов на эффективность осуществления политики. Рассмотрено влияние политического режима на содержание и эффективность политики.

The features of some objective and subjective factors of forming and evolution of the political modes are lighted up in the article. Influence of ideological factors on efficiency of realization of policy is analyzed. Influence of the political regime on maintenance and efficiency of policy is considered.

Стаття надійшла до редколегії 14.03.2014